

Lari Launonen

Poikani, elä vielä ensi talvi

LYHYEN ELÄMÄN FILOSOFIA

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Suomen tietokirjailijat ry ja Otavan Kirjasäätiö
ovat tukeneet kirjan kirjoittamista.

© Lari Launonen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2024

Lainaukset englanninkielisistä teoksista ovat kirjoittajan
vapaasti suomentamia.

ISBN 978-951-1-49219-1

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2024

Minnalle

Missä olet Huugo? Oletko missään? Oletko tietoinen? Tiedätkö nyt, mitä sinulle tapahtui?... Mitä ajattelet isän projekteista? Ymmärrätkö, miksi sinusta kirjoitan?

Instagram-päivitys kuolleiden lasten päivänä 23.11.2023

Muistiinpanot ovat koskeneet minua ja H:ta ja Jumalaa.

Tässä järjestyksessä.

C. S. Lewis, *Muistiinpanoja surun ajalta*

SISÄLLYS

1. Nyt kun yö tullut on	9
2. Vaimo kielsi kertomasta kavereille, mutta teille voin kertoa	19
3. Syntyy erittäin hoikka, lähes nääntyneen oloinen vauva	31
4. Mikä tekee vanhemmuudesta riskien arvoista?....	43
5. Murtumia voi tulla yskimisestä, nauramisesta tai halaamisesta	62
6. Tämä on hyvin vakava sairaus	72
7. Oliko syntyminen Huugolle siunaus vai onnettomuus?	85
8. Kaikki kakkaa	111
9. Miksi en rukoillut ihmeparantumista?	137
10. You are my sunshine	157
11. Voiko tähän tunteeseen tosiaan kuolla?	171
12. Yritetään saada Huugo tämän talven yli hengissä	182
13. Nyt se on ohi	207
14. Mikä kuolemisenä on niin kamalaa?	233
15. Kelle olen kyyneleeni velkaa?	244
16. Tai sitten olemme kuoleman laaksossa, eikä toivoa ole	258
17. Saako pikkulapsen kärsimyksessä nähdä tarkoitusta?	267
18. Pahaltahan se tuntuu oma poika kylmään kuoppaan jättää	283
19. Saanko lapseni vielä syliini?	292
Epilogi	311

1. NYT KUN YÖ TULLUT ON

12. helmikuuta 2022

Pieni maha vetäytyy voimakkaasti kuopalle. Se pysyy alhaalla muutamana sekunnin ajan, tasaantuu ja painuu jälleen tiukasti pohjaan. Keho kamppailee. Se tarrautuu kaikin voimin jokaiseen suusta ja sieraimista sisään leijailevaan happimolekyyliin eikä halua päästää yhtäkään ulos.

Helmikuinen iltapäivä on harmaa ja hiljainen. Kadulla kauha-kuormaaja kaivaa parkkipaikkoja esiin. Kahdeksanteen kerrokseen kuuluu vain vaimea hyrinä ja satunnainen kauhan kolaus jäiseen asfalttiin.

Sairaalahuoneen valot ovat sammuksissa ja laitteet näytönsäästäjällä valmiina palvelemaan seuraavaa potilasta. Ainoastaan yksi äänetön monitori piirtää väriviivojaan mustalle taustalle. Pulssi ja hengitystiheys vajoavat alas hitaasti mutta määrätietoisesti.

Monitorin ohuet, eriväriset piuhat on kiinnitetty vaaleakiharaisen pojan kapeaan rintakehään. Pelkkä kolmoskoon muumivaippa yllään hän makaa harmaan pellavalakanan päällystämällä tyynyllä äitinsä sylissä, pyhässä paikassa, jossa pientä lasta yleensä imetetään, ruokitaan vahvaksi, varustetaan elämään. Huugo ei saanut syntyessään voimia syödä rinnalta. Viime viikkoina hänellä ei ole ollut enää edes voimia hengittää itse. Kahdeksankiloisen lapsen elossa pitämiseen on tarvittu järeä saksalaisvalmisteinen hengitystuki.

Nyt hengitystuki on nollattu ja happimaski riisuttu. Siksi keuhkot antavat kaikkensa ja pallea supistelee.

Huugon hengityselimet ovat kyllä tottuneet kovaan työhön, mutta kulunut talvi on ollut niille liian ankara. Koronarajoitusten rautessa kantasuomalaiset bakteerit ja virukset toipuivat tappiostaan kiinalaiselle tulokkaalle, kokosivat rivinsä ja muistuttivat tuhovoimastaan. Oksennus-tauti ja toistuvat keuhkokuumeet ovat kiihdyttäneet poikaa lokakuus-ta lähtien. Myös perussairaus on edennyt ja kuronut keuhkoja entistä ahtaammiksi. Nyt on niiden viimeinen työpäivä, viimeinen työtunti.

Minä olen lattialla polvillani nojatuolissa istuvan puolisoni edes-sä. Katselen, kuinka rakkaan vaimoni rakkain ihminen hiipuu hiljaa hänen käsivarsillaan. Vaimo on tiennyt tämän hetken tulevan pian, tiennyt sen varmemmin kuin minä. Hänen kalpeat kasvonsa ovat valvomisesta väsyneet ja kyyneleistä kosteat; poskiin on tarrautunut ponnarista irtoilleita hiuksia. Suren hänen menetystään enemmän kuin omaani. Omaa suruani en ole ehtinyt vielä ajatella.

Seuraamme, kuinka ainoan lapsemme rintakehä ja maha puristuvat hetki hetkeltä tiukemmin kasaan, aina vähän pidemmäksi ja pidem-mäksi aikaa. Sitten Huugo ei enää hengitä.

Hämärässä huoneessa vallitsee tyyneys, kuin musta valtameri synkkänä mutta vähätuulisena päivänä. Seesteisyyttä rikkovat vain pienet paikalliset myrskyt, kahden ihmisen hiljainen nyyhkytys ja ly-hyet, parahduksiin päättyvät lauseet.

Sikeästi nukkuvan lapsen kasvot vaihtuvat vaivihkaa kuolleen lap-sen kasvoiksi. Luomien raosta vilkkuu valkoista.

Nostan velton esikoiseni käsivarsilleni. Kerrankin hän antaa minun painaa parransänkisen poskeni pehmeää poskeaan vasten rimpuile-matta kolmivuotiaan tarmolla.

Itken. Puhun hänelle. Kiitän, että sain olla hänen isänsä. Pyydän anteeksi sitä yhtä kertaa, jolloin tiputin hänet vahingossa keittiön työ-tasolta laminaatille.

Sitten soperran flunssaisen hevosen lauluäänellä pätjän amerikka-laisiskelmästä *Stand by me*, jonka opettelin soittamaan ukulelella kak-si ja puoli vuotta aiemmin pitkän sairaalajakson aikana. Tein kappaa

leeseen oman käännöksen, ja sittemmin olen esittänyt sen Huugolle joka ilta tuutulauluna. Nyt laulan sen hänelle vielä viimeisen kerran.

*Nyt kun yö tullut on, ja pimeää on
ja kuun valo on ainoa valo mun
Hei mä en, pelkää en, joo en, itke en
niin kauan, kun sä oot vierelläin
Hei Huugo-poika, oo vierelläin
oo oo oo vierelläin
Niin kauan, kun sä oot vierelläin*

*Jos taivas niskaan nyt putoais
Tai kaikki vuoret mereen vajoais
Hei mä en, itke en
Joo en, itke en
Niin kauan, kun sä oot vierelläin
Hei Huugo-poika, oo vierelläin
oo oo oo vierelläin
Niin kauan, kun sä oot vierelläin*

Aina kun laulu lähestyi loppuaan, minulla oli tapana kävellä kyyryssä pois makuuhuoneesta jatkaen yhä soittamista. Näin Huugo ei huomannut laulun päättymistä tai sitä että poistuin. Tällä kertaa kapaletta ei tarvitse feidata. Poikamme nukkuu ikiunta eikä enää tule heräämään.

Lasken hänen kevyen kehonsa sairaalan sängylle. Se on ollut Huugon pesä ja selli kolme viikkoa ja kolme päivää. Pojalla on kirkonkellomainen keho. Sen kruununa on iso pellavapää, joka painaa ainakin kolmanneksen koko kropasta. Pää oli pojalle raskas kannatella. Epätasaisesti jakautunut paino teki myös tuetta istumisesta mahdotonta, eikä selkärangan skolioosi avittanut asiaa. Kehonsa vuoksi Huugo vietti leijonanosan päivistään leikkien lattialla makuullaan.

Katselen hetken poikani kasvoja. Pulleat kalansilmät silmäpusseineen ovat sulkeutuneet nyt kokonaan. Pitkät ja paksut ripset saivat usein osakseen naisten ihailuja. Harva tajusi, että ne kuuluivat harvinaissairauden tavanomaisiin tunnusmerkkeihin. Aivan kuten paksu kieli, joka nyt pistää esiin huulien välistä, ja ylikasvuiset ikenet, joista pilkistää rivi harvahampaiden teräviä kärkiä. Kosketan hänen poskiaan. Niiden suojaksi on teipattu paksut iholaastarit, sillä kosteaa ilmaa puhaltava happimaski on hiertänyt kasvojen ihoa rikki.

Vaimoni irrottaa tarroilla kiinnitetyt monitoripihuat pojan rinta-kehästä. Se on vatsaa kapeampi, noin viidentoista sentin levyinen. Pömppömahan turvotus piilottaa näkyviltä liian lyhyet kylkiluut. Jouluun oksennustaudin jälkeen ne vielä paistoivat kirkkaasti kuin nälkiintyneellä Afrikan lapsella yhteisvastuukeräysten mainoksissa yhdeksänkymmentäluvulla.

Huugon oikeassa käsivarressa on sideharso suojaamassa ihon alle laitettua pientä kanyyliä. Aamupäivästä alkaen elimistöön virtaavan huumeen määrää nostettiin tasaisesti samalla, kun hengitystuen tehoja laskettiin. Emme rohkene avata sidettä, vaan odotamme hoitajaa.

Kapeat käsivarret päättyvät pieniin kämmeniin, joiden sormet ovat käpertyneet melkein nyrkkiin. Sormet eivät koskaan taipuneet täysin suoriksi. Niitä oli venytelty terveinä aikoina päivittäin, jotta käsistä ei tulisi liian kankeat leikkimiseen. Viime päivinä koukkusormet osoittelivat toistuvasti vuodeosaston käytävälle vievän oven suuntaan. Huugo ei osannut juuri puhua, mutta me osasimme tulkita pojan viittouluja. *Pois täältä. Kotiin.*

Karkumatka olisi kyllä katkennut jo sängyn laitaan, jos tenava olisi saanut päähänsä yrittää sellaista. Ruipelojaloilla ei koskaan kävelty tai juostu, ei edes kontaktu. Seisominen ilman tukea oli Huugolle mahdotonta, vaikka sitäkin kyllä harjoiteltiin. Ensimmäisenä koronakäväänä hän kuitenkin oppi potkimaan itseään laminaatilla eteenpäin, sivakoimaan kyljellään kuin delfini. Omatoiminen liikkuminen oli iso edistysaskel ja ilon aihe kaikille.

Havahdun, kun ovi avautuu hetkeä kunnioittavan hitaasti. Sisään astuu hoitaja työntäen metallikärryjä, joiden päällä on led-kynttilä, tykötarpeita vainajan viimeistelyyn sekä punakantinen kirja. ”Lapseni on kuollut”, sen kannessa lukee. Nuori poninhäntäinen nainen on tullut viikkojen aikana tutuksi. Hän on tehnyt monta vuoroa huoneemme viereisellä hoitajapisteellä ja ymmärtääkseni halunnut olla kanssamme myös tänään. Arvostan sitä ammattitaitoa ja inhimillisyyttä, jolla hän rooliinsa paneutuu.

Hoitaja ehdottaa, että putsaisimme poikaa. Vaimo ottaa hänet vastaan vanulapun ja alkaa pyyhkiä Huugolta rähmiä silmistä ja ruoantähteitä suupielistä. Huuliin on kuivunut Nutellan ja Oltermanin jämiä, todisteet kuolemaantuomitun viimeisestä ateriasta. Se kylä kaduttaa, ettemme syöttäneet laihalle lapselle enemmän herkkuja silloin kun vointi oli parempi; nautintoja kun ei Huugon elämässä liikaa ollut. Sitä paitsi kalorimäärät jäivät aina reilusti alle suositusten, joten herkuttelusta ei koskaan koitunut terveyshuolia. Ravitsemusterapeutti oli ehdottanut suklaakeksejäkin. Kodin keittiön kaapissa nököttää yhä kaksi täyttä, lahjaksi saatua Nutella-purkkia.

Rapsutan mahalaukkuavanteen ympärille kuivunutta sprayta, joka on suojannut ärtynyttä ihoa avanteen ympärillä. Huugoa ruokittiin osittain navan vieressä töröttävän, silikonisen PEG-napin kautta. Se oli asennettu riittävän ravinnon varmistamiseksi etenkin sairausjaksoja ajatellen. Viime kuukausina avanteen seutu oli verestänyt jatkuvasti. PEG-nappi falskasi ja aamupuuro tunki sen sivuista ulos ihoa ärsyttäen ja paidat sotkien. Poika alkoi valittaa ikävää tunnetta yleensä ruokailun loppupuolella. Silloin piti lopettaa syöttäminen ja nostaa reppana syliin.

”Haluaako äiti kammata hiukset?” hoitaja kysyy.

Vaimo noudattaa ehdotusta ja tarttuu kampaan. Vietyään kamman pojan pääläelle hän melkein naurahtaa. Ihan turha yritys. Näillä lapsilla on peikkopoikien pehko ja trollityttöjen tukka, ja viime viikkojen aikana muodostuneiden takkujen sukiminen olisi kuin ohuita köy-

siä kampaisi. Kertymäsairauden merkit ovat levittäytyneet kaikkiin ruumiinosiin, ihokarvoihinkin. Tauti on julistanut omakseen jokaisen kolmestakymmenestä biljoonasta solusta lapsemme kehossa. Katson Huugon kasvoja ja ajattelen, että pyöreäposkinen, suurisilmäinen poika näyttäisi sitä paitsi sliipattuna kauhuelokuvan nukelta. Vaimo laskee kamman alas. Ei peikkopojasta pidä nukkea tehdä.

Vaihdamme vielä viimeisen vaipan. Siihen painettu muumipeikko maatuksi varmaan vasta vuosia poikamme jälkeen. Vaippojen välissä Huugo pissaa päälleni vielä kerran kultaisessa kaaressa. Episodi jää vain tuttua, vahingoniloista käkätystä vaille.

Vaipanvaihdon jälkeen puemme pojalle sairaalan viherkeltaiset vaatteet. Ne ovat talon pienimmät, mutta silti muutamaa kokoa liian isot. Vainajan silmät peitetään vanulapuilla, jonka jälkeen hoitaja pyörittää varovasti sideharsoa leuan ja päälään ympäri ikään kuin potilaalla olisi iso haava päässään. Harsosidos ei ole tarpeeksi tiukka sulkemaan Huugon suuta, josta pullottaa paksu, turvonnut kieli, joten yritän etusormellani työntää kielen etuhampaiden taakse ja saada suun kiinni. Eipähän menisi myöhemmin mullan alla muurahaisia sisään. Yritykseni ei täysin onnistu, vaan huulet avautuvat raolleen aivan kuin Huugo haluaisi sanoa meille vielä jotain.

Lopuksi hoitaja vetää vaalean lakanan ruumiin ylle. ”Saako lakanan taitella ristin muotoon?” hän kysyy.

Vastaan myöntävästi. En kuitenkaan tunne Jeesuksen läsnäoloa huoneessa, en koe Pyhän Hengen lohdutusta. En edes hahmota, mikä Jumalan rooli on tässä kaikessa. Onko elämämme surullisin päivä vain silmänräpäys hänen edessään avautuvassa ikuisuudessa, eikä poikamme kohtalo hievauta hiukkaakaan hänen autuuttaan? Näinhän teologit ovat perinteisesti ajatelleet. Vai seisooko hän tässä vierellämme itkemässä oman hauraan luomuksensa kuolemaa, kuten jotkut toiset väittävät? Seuraamme hiljaa vierestä, kun hoitaja taittelee taittavasti lakanan keskikohdasta kymmenen sentin kaistaleen pystyyn ja vaaakaan. Hän on selvästi harjoitellut tätä hetkeä varten.

Kun risti on valmis, hoitaja muistuttaa, että vainajaa on pidettävä osastolla vähintään kaksi tuntia ennen kylmiöön viemistä. Sanomme, että haluamme odottaa koko sen ajan Huugon vierellä. Ei omaa lasta voi etuajassa jättää. Nainen poistuu ja jättää meidät kolmistaan.

Siinä hän nyt on. Esikoisemme kuolinvuoteellaan. Pieni ruumis paketoituna suureen sairaalan sänkyyn. Yksi lämmin pulla leveän leivontaliinan alla.

Olen viime viikkoina raportoinut Huugon tilanteesta yksityisessä Facebook-ryhmässä, jossa samasta sairaudesta kärsivien lasten vanhemmat eri maailman kolkista etsivät tietoa ja tukea toisistaan. Ryhmässä kuolee lapsia lähes kuukausittain. Jokainen kuolinilmoitus on ollut muistutus siitä, että seuraava surupostaus saattaa olla meidän.

Etenkin amerikkalaisilla vanhemmilla on tapana tiedottaa pienokaisensa poistumisesta sanomalla, että nyt heidän rakkaansa on ansainnut soturin siipensä, *warrior wings*, ja nyt hän lentää vapaana ja kivuttomana kaatuneiden kohtalotovereidensa rinnalla. Se on toki kaunis ajatus, mutta ei meidän poikamme mihinkään näytä kohoavan. En osaa kuvitella häntä siipiveikoksi pilven reunalle, vaikka kiiltokuvaenkeliltä näyttääkin. Näen vain pömppömahan, joka kohoaa keskellä lumivalkeaa lakeutta kuin jääkauden vuolema vaara.

Istumme vaimon kanssa hiljaisina vierekkäin huoneen sohvasängyllä. Välillä jompikumpi sanoo jotain menneistä viikoista tai tulevasta hautajaisista, mutta montaa sanaa emme vaihda. Olemme olleet tietoisia Huugon kuoleman lähestymisestä niin pitkään, että kun hetki on viimein koittanut, ei sen äärellä jaksa kuin istua ja hengittää.

Puolen tunnin päästä minulle alkaa tulla nälkä, tai pientä ruokahalua ainakin. Olen talvena aikana sisäistänyt lohtusyömisen logiikan, ja nytkin kaipaan ruoan tuomaa hyvinolon tunnetta. Joululoman jälkeen Uudesta lastensairaalaista on jälleen tullut toinen kotimme, ja olen oppinut ulkoa ruokalistan, joka toistuu viikoittain samana. Tänä on lauantai, lihapullapäivä.

Koska happimaskipoikaamme on ruokittu lähinnä avanteen kautta, keittiöstä noudettavat sapuskat ovat yleensä päätyneet minun tai vaimon mahaan. Pohdin ääneen, onkohan pojalle tai meille varattu ruokaa niin kuin joka iltapäivä aiemmin. Vaimo arvelee, että ruokatilaus on varmaan katkaistu saattohoitopäätöksen yhteydessä.

Päätän silti käydä tiedustelemassa asiaa. Avaan huoneen leveän oven ja kysyn pisteellään istuvalta hoitajalta, onkohan pojan annos tänäänkin odottamassa kuten joka päivä aiemmin. Hoitaja suuntaa kyselemättä kohti keittiötä kuin huonepalvelija, joka on vain vartunut hotellivieraiden tilausta. Pian hän kiikuttaa kahdella tarjottimella tomaattiset lihapullapastat, korvapuustit ja maitolasit.

”Koko rahan edestä”, totean vaimolle palatessani huoneeseen tarjottimet mukani, ”siis veronmaksajien rahan”. Lastensairaala on ihastuttavan *all inclusive*. Ennen koronaa sain käyttää sen kuntosaliakin.

Lasken tarjottimen huoneen pienelle pyöreälle pöydälle. Vaimokaan ei enää itke ja ottaa haarukan käteensä, sillä hän tietää tarvitsevana sokeria vereen.

On kuin nauttisimme viimeistä ehtoollista viilenevän lapsemme vierellä. Se tuntuu hyväksymisrituaalilta, ja mieleeni tulee psykiatri Elisabeth Kübler-Rossin kuuluisa ja kritisoiu teoria surun viidestä vaiheesta: kieltäminen, viha, kaupankäynti, masennus ja hyväksyminen. Ajattelen puolitosissani, että ehkä vaiheet on nyt läpikäyty ennätyksajassa, vaikka tosiasiasa suruprosessimme on alkanut jo kolme ja puoli vuotta sitten. Sinä aikana kieltäminen ja viha ovat tulleet minulle tutuiksi, kun taas masennus on ollut enemmän vaimon juttu. Kaupankäyntiä emme ole missään vaiheessa yrittäneet. Emme ole luvanneet Jumalalle olla parempia uskovaisia, jos Huugo selviäisi.

Kesken ruokailun kaivan kännykästäni nauhurisovelluksen, sillä haluan kuulla poikani äänen. Huugolla oli tapana lauleskella itsensä iltaisin uneen. Arkipäiviemme palkitsevin hetki oli istua olohuoneen sohvalta, syödä iltapalaa television ääressä ja kuunnella makuuhuone-

neesta kantautuvia melodioita. Joinakin iltoina jätin puhelimeni sängyn viereen äänittämään.

Painan ”play”. Haarukoimme lihapullapastaa samalla kun kuuntelemme kimakkaäänistä sopraanoa, joka välillä haukottelee ja yskii kesken esityksensä. Yritämme tunnistaa äänityksistä pojan tapailmia sävelmiä. *Elefanttimarssi. Raparperin alla. Turkkilainen tupa-koi*, jossa on itämainen asteikko... Pojalla oli terävä sävelkorva, ja hän hallitsi myös tämän M. A. Nummisen sanaleikkilaulun turkiksessa asuvasta koiperheestä. Erityislasten muskarin opettaja oli ennen joululomaa tiedustellut lasten lempilauluja, ja minä olin ehdottanut kyseistä kappaletta. Alkuvuodesta opettaja laittoi tekstiviestin, jossa hän kertoi harjoitelleensa *Turkkilainen tupa-koin* loman aikana Huugoa ajatellen. Hän ei aavistanut, ettemme ehtisi laulaa sitä yhdessä.

Kello lähestyy neljää, huoneessa on jo pimeää. Pian huoneen sängynmentävä ovi avautuu. Kaksituntinen julistetaan päättyneeksi. Levyraati on ohi. Henkilökunta saapuu noutamaan vaiennutta artistia. Kaikki käy niin nopeasti, että vaimo ehtii tuskin hyvästelemään lastaan.

Kun hän on antanut jäähyväisensä, nousen ylös tuolista ja autan kahta hoitajaa kärräämään Huugon vuoteen ulos huoneesta, vaikka apuani tuskin tarvitaan. Työnnämme sängyn käytävää pitkin vanhempien taukokuoneen viereisille hisseille.

Hissin tulo kestää. Se tuntuu nousevan ylimpään kerrokseen jostain syvältä sairaalan syövereistä. Vilkaisen ympärilleni ja mietin, kuinkahan monta kahvia olen vuosien varrella ostanut vanhempien taukokuoneen kahvikoneesta. Kuinka monta kertaa olen käytävän päässä olevasta ikkunasta tuijottanut puistikkoa Stenbäckinkadun ja Topeliuksenkadun risteyksessä? Kuinka monta kilometriä olen näitä pitkiä käytäviä kävellyt? Olen kävellyt verrytelläkseni jäykistyneitä jäseniäni, etsiäkseni iltayöllä Huugon nukahdettua juttuseuraa tutuista hoitajista, puhuakseni työpuheluita, päivittääkseni pojan tilanteesta Instagramiin, rukoillakseni.

Viimein liukuovet avautuvat. Hissin sisällä seisoo vainajaa vastaanottamaan tullut iäkäs naishoitaja, joka reagoi topakasti sängyn vierellä ihmettelevään isään.

”Kylmiöön ei vanhemmilla ole mitään asiaa”, hän sanoo.

Seison poikani ruumiin kanssa viimeisen joen rannalla, mutta tuonelan lautturi ei ota minua kyytiin.

Kosketan vielä kerran lakanan alla kohoavaa pömppöä. Se on lämmin.

2. VAIMO KIELSI KERTOMASTA KAVEREILLE, MUTTA TEILLE VOIN KERTOAA

Elokuu 2017, neljä ja puoli vuotta aiemmin.

Kumpulan maauimalan saunassa on hyvä henki. Lauteilla kyyhöttää ja kumartelelee ähiseviä ja rupattelevia miehiä ja miehenalkuja. Loppukesän kajo jäljittää kiuaskiviltä kattoon leviävää löylyä. Lasten kiljunta altailla kimpoilee pesutilojen seinien kautta saunaan joka kerta kun ulos vievä ovi avautuu. Suihkuhuoneesta kantautuu naurua, kun kaiverukset ruiskuttavat kylmää vettä toistensa päälle.

Istun itsekseni alimmalla lauteella oven vieressä ja odotan, että ylälauteelta vapautuisi tilaa. Ikkunan luona toisella puolen saunaa istuu kaksi poikaa, jotka kuuluvat juttelevan kouluvuoden alkuun liittyvistä asioista. Alakoululaisia, ehkä nelos- tai vitosluokkalaisia, arvioisin. Heidän lähellään polviinsa nojaileva ikämies tiedustelee, mitä koulua pojat käyvät. Parivaljakko vastaa kohteliaasti – nuoria gentlemanneja.

Alakouluikäisenä kävin itsekin ahkerasti uimahallissa. Perjantaisin lähdin isäni mukaan Jyväskylän AaltoAlvariin, jossa kokoontui Ukkojen uimaseurana tunnettu epävirallinen kuntokerho. Alkuun miehet kävivät kevyesti kuntosalilla. Sen jälkeen he uivat hissukseen ja saunoivat riuhtomatta. Yleensä he olivat vallanneet käyttöönsä puilla lämpiävän vastasaunan, jossa maailmaa saattoi parantaa tutussa porukassa kovaankin ääneen häiritsemättä muita asiakkaita.

Ukoilla oli myös järjestysnumerot. Ne kertoivat siitä, missä järjestyksessä kukin oli hyväksytty seuran viralliseksi jäseneksi. Minun

isäni oli numero viisi. Uimaseuran jokainen jäsen myös omisti omalla numerollaan ja seuran logolla varustetun paidan, lippalakin ja pyyhkeen. Kun seura myöhemmin täytti kaksikymmentäviisi vuotta, sille jopa tilattiin mainostoimistolta oma logollinen viiri.

Aina kuntoilun päätteeksi seura siirtyi kahvioon kantapöytänsä syömään suklaamunkkeja ja jatkamaan jutusteluaan. Ukot puhuivat mistä ukkoporukat puhuvat. Myös politiikasta ja uskonnosta, kuten helluntailiikkeen huolista, sillä nämä ukot olivat uskovaisia miehiä ja paikallisen helluntaiseurakunnan arvossa pidettyjä vastuunkantajia.

Oman uintiretkemme jälkeen minä ja pari muuta uimaseuran nuorisajaoston edustajaa yleensä istuimme viereisessä pöydässä ja söimme jäätelöä. Mekin puhuimme päivänpolttavista aiheista. Muistan, kuinka kerran numero ykkösen poika oli poikkeuksellisen pukeutunut. Hän selitti, että flanellipaita oli muotia. Minä panostin siinä ikävaiheessa ulkonäkööni vain vähän, ja sekini vähä taisi mennä pahasti penkin alle. En ollut se jätkä, joka ala-asteen limudiskossa saattoi hakea ketä tahansa tyttöä tanssimaan Bon Jovin *Alwaysia*. Kaverini inspiroimana kuitenkin pyysin äitiä ostamaan minullekin ruudullisen flanellipaidan. Hän löysi kirpputorilta kaksi, vihreän ja punaisen.

Nykyään ukot ovat eläkeiässä tai sen kynnyksellä, mutta uimaseura elää edelleen. Vaikka en sitä Kumpulassa saunoessani vielä tiedä, muuttaman viikon päästä päästä tuosta hetkestä, syyskuun alussa, ykkönen kuolisi. Hänen kuolemansa jälkeen isäni kertoisi Facebook-seinällään AaltoAlvarissa vietetystä muistohetkestä. Hän kirjoittaisi, kuinka vastasaunassa lyötiin muistolöylyt ja kahvion kantapöydässä yksi tuoli jätettiin tyhjäksi. Isän jakamassa valokuvassa pöydälle olisi asetettu kynttilä ja ykkösen kuva, jonka ympärillä ukot istuisivat vakavina johtajansa poismenoa muistellen.

Ykkösen kuolema saisi myös uimaseuran nuorisajaoston yllättäen virkoamaan. Vaikka yhteydenpitoni ykkösen pojan kanssa oli jäänyt aikuisiällä vähäiselle ja on sitä yhä, isänsä menehtymisen jälkeen hän soittaisi minulle ja ehdottaisi, että menisimme yhdessä taas uimaan,

vaikka edelliskerrasta olisi siinä kohtaa varmaan jo neljännesvuosisata aikaa. Sopisimme treffit Vuosaaren halliin. Facebookissa tiedottaisimme, että uusi ykkönen ja uusi kakkonen ovat perustaneet uimaseuran Helsinkiin.

Nyt elokuussa, maa-uimalan saunan alalauteella, en vielä osaa odottaa vanhan kaverini soittoa tai uuden uimaseuran perustamista Helsinkiin. Tiedän kuitenkin jo sen, että Ukkojen uimaseuralle on kasvamassa toisen sukupolven nuorisajaosto. Olen nimittäin tänään saanut iloisia uutisia. Ei kauaakaan, kun minut korotettiin uimahalli-isien jaloon kastiin, lyötäisiin arvossa pidettyjen uskovaisten miesten ritarikuntaan, jossa isät välittävät lapsilleen laiskan liikunnan ja kahvio-keskustelemisen kulttuuria.

Vaikka tuohon asti olen lähinnä syventynyt omiin muistoihini, yhtäkkiä tunnen vastustamatonta kiusausta kertoa tulevasta ylennyksestä tuntemattomille kansasaunojille. Odotan hiljaista hetkeä, käännyin taaksepäin ja yritän herättää miesparven huomion.

”Vaimo kielsi kertomasta kavereille, mutta teille voin kertoa”, sanon kuuluvalla äänellä alalauteelta.

Odottamaton ilmoitus hiljentää koko löylyhuoneen. Pian ylälauteelta annetaan lupa jatkaa: ”No?”

”Aamulla vaimo kertoi olevansa raskaana. Meidän esikoinen.”

Uutiseni kirvoittaa välittömästi onnitteluja, jotka sorisevat kuin vesi kuumalla kiukaalla. Miesten mielihyvä toisen onnesta vaikuttaa vilpittömältä. Joku ylälauteen ikämiehistä yltyy muistelemaan oman isyytensä alkua, ja muut joko nyökkäillen tai sanallisesti vahvistavat kokeneensa samoja onnen ja velvollisuuden tunteita. Isyys selvästikin yhdistää yli sukupolvien ja puoluerajojen. Saunan ilmapiiriin leviää kauhallinen talvisodan henkeä ja sangollinen torijuhlan tuntua kiekkokullan jälkeen. Joku kyselee, ovatko muut nähneet elokuvan *Miesten vuoro*.

Saunasta poistuessaan tuntemattomat miehet ojentavat minulle hikiä kouransa käteltäväksi, nyökkäävät napakasti ja onnittelevat vielä.

Kun väki vähenee ja porina laantuu, nurkassa koko ajan hiljaa istunut äijä korottaa ääntään ja viskaa sekaan neuvontapaisen:

”Siitä ei voi kukaan etukäteen kertoa, millaista se on. Sitten sen tietää.”

Kumpulasta kotiin pyöräillessäni mietin nimiasioita. Tyttö olisi kyllä ihana. Kukapa isäksi haluava ei toivoisi omaa Prinsessa Pikkiriikkiä tai futistyttöä. Mutta vielä parempi, jos tytöllä olisi huolehtiva isovelji. Jos esikoisemme olisi poika, ainakaan nimeä ei tarvitsisi miettiä. Saisin kyllä vaimon vakuutettua siitä, että pojasta tulisi Huugo. Ei se muodikkaan kansainvälinen ja pikkupoikamaisen uhmakas yhden u:n Hugo, vaan Huugo kahdella u:lla. Kirjoitetaan niin kuin se suomeksi lausutaan.

Nimi korostaisi pojan paikkaa Launosen klaanin ylisukupolvisessa ketjussa. Huugo Olavi Launonen, isäni isä, kuoli kymmenen vuotta sitten 83-vuotiaana. Sitä ennen hän oli elänyt yksin seitsemän vuotta sen jälkeen, kun mummoni oli jäänyt auton alle ylittäessään maantietä potkukelkalla lumipyryssä matkalla naapuritalon körttiseuroihin. Leskeksi jääminen oli ollut sota-ajan tervaskannolle kova paikka, mutta kotipalvelu oli pitänyt ukin lihassa ja perunassa. Ukki teki myös omia kulinaristisia löytöjä. ”Kokkeilehan laettoo sen kananmunan piälle suoloo”, hän vinkkasi minulle kerran.

Huugo-ukki ei ollut mikään mielensäpahoittaja, tai ainakaan hän ei näyttänyt sellaista taipumusta lastenlapsilleen. Kerran mummon rantasaunassa ukki katseli tatuointejani. Tultuani täysi-ikäiseksi vuosituhannen alussa olin ottanut tribaalit kumpaankin käsivarteen ja vasempaan myös kolme kiinalaista kirjainta. Tatuointiliikkeen hyllystä löytyneen sanakirjan mukaan ne tarkoittivat peura, tarttua, ja keltainen. Ukki kysyi, ovatko nuo sellaisia, jotka eivät lähde pesussa pois. Sanoin, että on ne. ”No, kunhan hoidat koulusi kunnolla”, hän totesi päättäen keskustelun.

Ukki oli suurisieluinen mies. Vaimonsa traagisen kuoleman jälkeen hän oli alkanut pohtia mielessään, miltä kolariauton kuljettajasta

mahtoi tuntua. Ukki oli sanonut isälleni, että heidän täytyy käydä sen miehen luona. Vierailun aluksi suurikokoinen savolaismies oli ilmoittanut jo eteisessä, ettei miehen tarvinnut kokea minkäänlaista syyllisyyttä tai tunnontuskia tapahtuneesta. Se kolari oli onnettomuus.

Juhannuksen aikaan, seitsemän vuotta myöhemmin, ukki ja isä törmäsivät mieheen Nilsiään torilla. Isä tarjosi torikahvit. Siinä heidän jutellessaan mummon päälle ajanut mies ilmaisi ilonsa siitä, että traagisesta tapahtumasta huolimatta he olivat eläneet sovinnossa kaikki nuo vuodet. Muutama kuukausi tuon kohtaamisen jälkeen ukkini kuoli.

Huugo-ukki puhui vähän mutta asiaa, ja asiaan hän meni yleensä suoraan. Jonkin aikaa mummon kuoleman jälkeen isä oli kutsunut uimaseuran ukot lapsuudenkotiinsa viettämään saunailtaa. Ukilla oli puolisonsa kuolema vielä tuoreena mielessä. Kun ukot aamulla tulivat aamiaispöytään, hän aloitti keskustelun vieraiden kanssa kysymällä, että vieläkö teillä on emännät elossa, vaikka miehet olivat tuskin viittäkymmentä.

Ulkomuodoltaan ukki oli jyrävä. Hänen ruumiinrakenteensa oli jostain Paavo Lipposen ja Obelixin väliltä. Rinteeseen mummolan navetan laitaan, lantalan yläpuolelle ukki oli rakentanut ulkokuuressin. Huussiin hän oli sahanut kolme erikokoista reikää. Aukoista pienin on yhä tänäkin päivänä pienelle pylylleni liian iso. Kun olin vielä lapsi, ihmettelin, millaiselle jättiläiselle suurin reikä oikein oli tehty. Kenellä oli niin valtava takapuoli? Kenellepä. Kukaan muu kuin ukki tuskin uskalsi istua kuilun reunalle, josta oli metrien pudotus lantalan sontakasaan.

En toki halua potentiaalisen poikalapseni perivän isoisoisänsä etunimeä siksi, että olisin ihaillut tämän fyysistä kokoa tai kädentaitoja, joista puuceen ja muiden piharakennusten ohella todisti myös tuulimyllyksi kutsuttu persoonallinen hökötykskeskellä tonttia. Suuriseluisuuden ja suorapuheisuuden lisäksi arvostin ukissa hänen syvällistä luonnettaan. Hän oli Havukka-ahon ajattelijan nilsiäläinen manifestaatio, joka mielellään pohti elämän syviä kysymyksiä.

Olen viime kesinä lueskellut ukin päiväkirja, joita isäni säilyttää makuukammarin lipastossa. Niiden äärellä olen huomannut, mistä olen perinyt taipumukseni syvissä vesissä sukelteluun.

Nuorena ukki oli ollut saarnamies, yksi Suomeen rantautuneen ja voimakkaasti kasvavan helluntaierätyksen tienraivaajista. Hän oli tullut uskoon jatkosodan aikaan, ja rauhan tultua kierrellyt pitkin pitäjii pitämässä tupakokouksia ja julistamassa Jumalan sanaa. Pian ukki oli kuitenkin jättänyt evankeliumin elopellot ja asettunut aloilleen viljelemään maallista maaperää. Isäni on kertonut alanvaihdon johtuneen siitä, että ukki oli saanut ensimmäiseltä ihastukseltaan rukkaset, koska tämän silmissä saarnamiehestä ei ollut perheen elättäjäksi.

Luulen, että ukki oli pettynyt myös Jumalaan. Kerran istuessamme kesäiltana rantasaunan kuistilla hän avautui asiasta noin kolmen virkkeen verran. Ymmärsin ukin turhautuneen siihen, että jotkut hänen kokouksissaan uskoon tulleet alkoholistit eivät olleet pysyneet kaidalla tiellä vaan olivat ratkenneet ryypymään uudestaan. Saarnatyö ei siis ollut tuottanut pysyvää hedelmää, ei ainakaan tarpeeksi hänelle.

Ukki ei ollut itse koskenut viisasten juomiin sen jälkeen, kun hän kerran seitsemäntoistakesäisenä oli vetänyt kirkonkylällä kaverinsa kanssa pullon viinaa. Kotiin palatessaan hänen isänsä oli tullut tiellä vastaan ja ukkini syöksynyt pajujen sekaan piiloon, jolloin oksat olivat raapineet hänen päänsä naarmuille. Myöhemmin kerroin tämän kohtausten sukuepoksesta nuoruusvuosieni ryppykavereille. Sen pohjalta sukeutui porukassamme sanonta: ”Tänään pannaan pää puskaan.”

Päiväkirjojensa perusteella ukki vaikuttaa saarnamiesuransa jälkeen samoilleen vuosikymmeniä kristillisen perusvakaumuksen ja älyllisen uskontokritiikin välimaastossa. Vaikka mummo kävi elämässä loppuun asti niin körttiseuroissa kuin helluntaikokouksissa, ukki kasvoi ajan myötä karsastamaan erityisesti helluntailaista hurmoksellisuutta. Erääseen päiväkirjamerkintään hän on kirjoittanut kissan kokoisin kirjaimin: Uskonto on HUVITUTTI! Minun piti selvittää termi netistä. Suomen etymologisen sanakirjan mukaan huvitutti

on yksinkertaisesti tutti, jota lapsi imee viihdytykseksensä. Kenties ukki on tarkoittanut jotain sen suuntaista, että kiihkeä uskonnollinen kohkaaminen tyydyttää ihmisen elämyshakuisuutta sen sijaan että se muokkaisi hänen luonnettaan hengellisesti ja moraalisesti jalompaan suuntaan.

Ukki kyllä säilyi avoimena henkimaailman asioille. *Savon Sanomista* hän oli jopa leikannut ja liimannut päiväkirjansa sivulle artikkelin joogasta. Ukki tosin taisi ymmärtää joogaamisen lähinnä syvähenkiseksi mietiskelyksi, jota hän itsekin omalla tavallaan harrasti. Olisin kyllä halunnut nähdä Obelix-ukkini ihan oikeasti joogaamassa, hän kun ei ollut taipuvaista sorttia. Selänpesuharjoituksiansakin hän oli naulannut jatkovarren.

Päiväkirjamerkinnoissa korostuu ennen kaikkea Jumalan armo ja anteeksiantamus, joiden ukki uskoi seuraavan Jeesuksen ristinkuolemasta. Silti isoisäni hautajaisia edeltävänä iltana mietin, oliko epäilyksien saanut vakaumuksesta lopulta voiton. Löysin mummolan kammarin kirjahyllystä Antti Eskolan teoksen *Tiedän ja uskon*¹. Isäni oli antanut sen isälleen joululahjaksi. Kirjassa sosiaalipsykologian emeritusprofessori Eskola soutaa ja huopaa hengellisen avoimuuden ja valistushenkisen uskontokritiikin välillä aivan kuin häntä kymmenen vuotta vanhempi ukkini teksteissään. Eskolahan oli nuorena ollut tiukka marxilainen ateisti, mutta vanhemmiten alkanut pohtia julkiesti myös hengellisiä kysymyksiä.

Ukki teki kirjoihinsa aina runsaasti marginaalimerkintöjä. Eräässä luvussa Eskola pohtii, menettäisikö hän rationaalisen ihmisen maineensa, jos hän ottaisi vastaan ”uskon lahjan”. ”Mihin sitten lahjani kanssa joudun?” hän kysyy, ”uskovaisten’ joukkoonko?” Näistä sanoista, ”uskovaisten joukkoonko”, on ukkini vetänyt viivan kuulakärkikynällä sivun marginaaliin. Tyhjään reunaan on kirjoitettu seuraavat sanat: ”Minä haluan joukkoon ja niin Anttikin.”

¹ Antti Eskola: *Tiedän ja uskon*. Otava, 2003, s. 93.